

MUŠKARCI U SESTRINSKOJ PROFESIJI

MEN IN NURSING PROFESSION

Karlo Damiš¹, Saša Uljančić^{2,3}

¹ KBC Rijeka, Rijeka, Hrvatska

² Sveučilište u Rijeci, Fakultet zdravstvenih studija, Katedra za sestrinstvo, Rijeka, Hrvatska

³ Medicinska škola u Rijeci, Rijeka, Hrvatska

Autor za korespondenciju:

Saša Uljančić

e-mail: sasa.uljancic@fzsri.uniri.hr

SAŽETAK

Sestrinstvo je kompleksna i zahtjevna profesija. Za njezino stručno i odgovorno obavljanje potrebno je mnogo znanja, strpljenja i humanosti. Još su u antičkim vremenima muškarci dostojno i vjerno obavljali ovaj posao. S vremenom, sestrinstvo je postalo feminizirano zanimanje, naročito nakon uspjeha i požrtvornosti Florence Nightingale. Florence Nightingale, osnivačica modernog sestrinstva, održala je uvjerenje da je sestrinstvo ženska profesija. U današnje je vrijeme vrlo malo muških studenata sestrinstva i muških medicinskih sestara, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Muškarac se u sestrinstvu svakodnevno suočava s mnogim problemima i izazovima. Velika je potreba za dobrim medicinskim sestrama, naročito zbog starenja populacije te bi se upravo zbog toga trebale mnogo više cijeniti vrline i sposobnosti muških medicinskih sestara. Osim velike odgovornosti u poslu koju ovo zanimanje donosi sa sobom, muškarac se u sestrinstvu mora boriti protiv raznih stereotipa te prilagoditi mnogim situacijama.

Ključne riječi: muškarci u sestrinstvu, sestrinstvo, stereotipi

SUMMARY

Nursing is a complex and demanding profession. In order to perform it in a professional and responsible way, a lot of knowledge, patience and humanity are needed. Even in history, men were worthy of and devoted to the job. Over time, nursing has become a feminized profession, especially after the success and sacrifice of Florence Nightingale. Today, there are a few male nursing students, as well as a few male nurses, both in the world and in Croatia. A man

in nursing faces many problems and challenges on a daily basis. Good nurses are in high demand, especially because of the aging population and that is why the virtues and abilities of male nurses should be more appreciated. In addition to the great responsibility this job brings, a man in nursing has to fight various stereotypes and adapt to many situations.

Key words: men in nursing, nursing, stereotypes

UVOD

U općoj je populaciji danas uvriježeno mišljenje da je sestrinstvo zanimanje u kojem se isključivo zapošljavaju osobe ženskog spola. U izvorima i zapisima koji govore o povijesti sestrinstva, postoje podaci kako su brigu o bolesnima i umirućima, prije feminiziranja sestrinstva isključivo provodile osobe muškog spola. Postoje podaci kako su tijekom povijesnog razvoja sestrinstva pripadnici muškog spola dali značajan doprinos razvoju sestrinstva. Tako su 250. godine prije Krista u Indiji školu za njegovatelje pohađali samo pripadnici muškog spola. Petsto godina kasnije, u Bizantskom je carstvu osnovana služba za upotrebu metoda zdravstvene njege u hospiciju, a osobe muškog spola imale su dominantnu ulogu. U trećem su stoljeću u Aleksandriji, za vrijeme pojave velike kuge, postojali parabolani, tj. članovi kršćanskog bratstva koji su volonterski zbrinjavali bolesne i ozlijeđene te ukapali mrtve osobe (1).

Mnogobrojna istraživanja i radovi govore o problemima s kojima se suočava muškarac u sestrinstvu. Naime, društvo vidi ženu kao njegovateljicu, sa svim karakteristikama potrebnim za brigu o bolesnima, dok muškarci često padaju u drugi plan.

Mnogobrojna istraživanja i radovi govore o problemima s kojima se muškarac suočava u obavljanju svog posla. Većina pacijenata i danas preferira ženu kao medicinsku sestru navodeći za to različite razloge poput veće osjetljivosti, nježnosti, brige i prirodnog majčinskog instinkta što je naročito prisutno na određenim odjelima poput ginekologije, opstetricije, pedijatrije i neonatologije.

Velika se većina pacijenata osjeća sigurnije i prirodnije pokraj ženske medicinske sestre. S vremenom, rast ovakvih stereotipa i društvenih mišljenja doveo je do malog broja zaposlenih muškaraca u sestrinstvu. Muškarci se često boje mišljenja i suda ostalih ljudi, osjećaju da je ugrožena njihova muškost te često biraju ostala, unosnija zanimanja.

POVIJEST MUŠKOG SESTRINSTVA

U povijesti sestrinstva najvažniju ulogu igra Florence Nightingale, a uz nju važnu ulogu imale su May Seacole, Edith Cavell, Ethel Gordon Fenwick i, naravno, Ellen Dougherty, prva registrirana medicinska sestra. Istaknuti predstavnici muških medicinskih sestara su: Sv. Benedikt, Sv. Alexis, Sv. Kamilo, Walt Whitman i Luther Christman. Iako muške medicinske sestre postoje više od 2000 godina, često se zaboravlja činjenica da su upravo muškarci pomogli osnivanje i razvoj sestrinstva. Ne smije se zaboraviti da je svetac medicinskih sestara upravo muškarac.

Antičko sestrinstvo i doba prije Krista

Najranije spominjanje muških medicinskih sestara dolazi iz Indije, 250 godina prije Krista s otvaranjem prve škole sestrinstva uglavnom za muškarce – žene su se smatrale nečistima.

U drevnim su vremenima, osobito u grčko-egipatskom razdoblju, dominirale muške medicinske sestre. Muške vrline poput snage i agresije bile viđene su kao vrlo vrijedne i korisne. Žene u tom razdoblju nisu mogle raditi, niti primati plaću. Najmoćniji antički bogovi bili su muškarci te se živjelo u uvjerenju da samo muškarac može obavljati posao medicinske sestre.

Nastavak razvoja sestrinstva u razdoblju prije Krista vidimo tijekom grčko-rimskog razdoblja. Hipokrat je široko prihvaćen kao otac medicine. Postoje dokazi koji ukazuju kako je vjerojatno Hipokrat bio taj koji je prvi prepoznao ulogu medicinske sestre (HYPERETAI).

Galen, također, spominje u svojim knjigama mušku medicinsku sestru kao glavnog pomoćnika i desnu ruku liječnika. Ipak, jedno od najvažnijih čimbenika za razvoj sestrinstva u ovom razdoblju je upravo vojska. Poznato je da je, za razliku od grčke zdravstvene zaštite, rimska zdravstvena zaštita pokazivala malo suosjećanja prema ranjenima. Upravo su rimski legionari bili ti koji su promovirali ulogu medicinske sestre. Vojna muška medicinska sestra, poznata pod nazivom "nosocomi", pomagala je rimskim legionarima ranjenima u bitci.

Bogovi i božanstva bili su i dalje muškarci, posebno u grčko-rimskoj mitologiji. Eskulap, grčki bog bolesnika, sin Boga Apolona i žena Coronis slavili su se u brojnim hramovima diljem Rimskog Carstva.

Prvih 150 godina poslije Krista bilježi se pad razvoja medicine. Nakon smrti Marka Aurelija, 180 godina poslije Krista, Rimsko carstvo, kao i medicina i sestrinstvo, bilježe pad razvoja.

Za vrijeme ranog Bizantskog carstva Konstantin Veliki sagradio je mnoge bolnice u kojima su medicinske sestre bili uglavnom muškarci. Što se tiče sestrinstva, žene su se uglavnom brinule o ženama, a muškarci su bili zaduženi za muške pacijente i administraciju.

Srednji vijek (500-1500 godina poslije Krista)

U srednjem su vijeku o pacijentima najviše brinuli redovnici i časne sestre. U ovom se razdoblju ističe Sveti Franjo Asiški koji je bio zaprepašten patnjom gubavaca te se u potpunosti posvetio njihovoj njezi. Djelovali su i franjevci i red Duha Svetoga (Santo Spirito) koji su pružali pomoć bolesnima. U bizantskim bolnicama srednjeg vijeka

zabilježen je veliki napredak u sestrinstvu. Zbog ubrzanog razvoja bizantskih gradova, sestrinstvo se počelo razvijati kao profesija. Tradicionalni volonteri redovničkih redova sada su postali plaćene medicinske sestre. Bile su aktivne i ženske medicinske sestre iako su prevladavali muškarci.

Najneobičnije medicinske sestre srednjeg vijeka bile su one koje je uspostavilo vojno vjersko bratstvo. Vjerovalo se da će sljedeće tisućljeće donijeti sa sobom kraj svijeta. Kao rezultat tog vjerovanja veliki broj kršćanskih hodočasnika uputio se na težak put u Svetu zemlju, tražeći oprost i odriješene. Njihovo povećanje dovelo je do porasta kršćansko-muslimanskih sukoba. Zbog nemira u Europi i na Bliskom Istoku, papa Urban II. odobrio je kršćanskim hodočasniciima nošenje oružja kako bi se Sveta zemlja oslobodila islamskog naroda. 1095. godine poslije Krista izbio je Prvi križarski rat koji je bio uzrok stvaranja vojnih, vjerskih ustanova za pomoć (Ivanovci, Templari, Teutonski vitezovi). U mnogim je novoizgrađenim bolnicama pomoć bila pružana ne samo katolicima, već i muslimanima. Kvaliteta njege bila je na visokom nivou, kao nikada prije te je bila dostupna svima, ne samo bogatima. Bolesnici su prije stavljanja u krevet bili okupani. Danju se ratovalo, a noću liječilo ranjene i bolesne. Vojno vjersko bratstvo tražilo je spasenje brinući se za bolesne (2).

Reformacija i renesansa (1500-1700 poslije Krista)

Period renesanse donosi razvoj tržišta, ekonomije, umjetnosti i kulture, ali i razvoj znanosti, naročito medicine. Sredinom 16. stoljeća Vesalius, flamanski liječnik i anatom njemačkog porijekla, napisao je knjigu „Fabrica“ koja detaljno opisuje ljudsko tijelo.

Unatoč naglom razvoju medicine kao znanosti, ovaj je period poznat kao mračno vrijeme sestrinstva (1600-1850). Bolnički fondovi često su bili zlouporabljani za osobne potrebe što je dovelo do materijalno osiromašenih bolnica te slabe usluge. Unatoč tome, zahvaljujući protestantskim reformama, prepoznala se potreba za medicinskim sestrama. Godinama su ulogu medicinske sestre obavljali pripadnici crkvenih redova. Širenjem protestantizma, redovnici i časne sestre bili su potisnuti, a s njima i njihovo znanje i iskustvo. Muške medicinske sestre počele su prepuštati svoju ulogu ženskim medicinskim sestrama. Počela su se stvarati

i razvijati sveučilišta te s time mogućnost usavršavanja i napredovanja. Bolnice su bile loše organizirane i u njima su vladali strašno loši uvjeti. Žene na lošem glasu često su obavljale posao medicinske sestre kako bi izbjegle zatvorsku kaznu, što je rezultiralo i prostitucijom. Muškarci u sestrinskom zanimanju skoro su u potpunosti nestali, osim na psihijatrijskim odjelima gdje je bila cijenjena njihova fizička snaga.

1800 poslije Krista – Florence Nightingale

Period između 1820. i 1850. godine negativno je obilježio sestrinstvo. Žene na lošem glasu, prostitucija i neznanje dovele su do loše i nekvalitetne skrbi. 1851. Florence Nightingale odlazi na obuku u Kaiserswerth da bi ostvarila svoj san i postala učena medicinska sestra. Bez sumnje, njezin trud i znanje srušili su dotadašnje negativno mišljenje o medicinskim sestrama. Promovirala je čistoću i higijenu pa se smrtnost vojnika znatno smanjila. Nakon što se vratila iz Krimskih ratova, uz pomoć vlade i javnih donacija, osnovala je školu sestrinstva u Londonu.

Upravo su rast njezine popularnosti i ličnosti i globalni razvoj feminizma bili ključni u stvaranju stereotipa te općeg viđenja medicinske sestre kao žene. Ipak, u tom je razdoblju bilo 27% muškaraca među medicinskim sestrama, onih koji su pomagali ranjenicima na ratnim poljima te onih koji su već bili zaposleni u bolnicama. Statistike iz 1885. godine govore o tome kako su medicinske sestre u bolnicama postale isključivo žene. Iste je godine, Jane Hamilton osnovala mušku školu sestrinstva. U 19. stoljeću bilježi se veliki porast ženskih medicinskih sestara. Jedan je od razloga, sasvim sigurno, i veliki gubitak muške populacije u ratovima. U to je vrijeme počeo i razvoj industrijske ere koja je donijela mnoga druga dobro plaćena i tražena zanimanja pa je sestrinsko zanimanje prestalo biti zanimljivo za pripadnike muškoga spola.

Pojava muškaraca u sestrinstvu u Hrvatskoj

U pedesetim godinama prošlog stoljeća dolazi do pojave muškaraca u sestrinskoj profesiji na području Hrvatske. Sestrinstvo kao profesija nije bila predviđena za muškarce pa iz tog razloga nema govora o njima, niti o njihovim odjelima. Jedino što se uskladilo s pojavom muškaraca je izdanje nove značke koja ih uključuje u profesiju

(3). Popularni naziv sestrinstvo nije primjeren za muški spol što predstavlja prepreku nekome tko želi biti te struke. Medicinski su tehničari često diskriminirani po tom pitanju.

MUŠKARCI U SESTRINSTVU

Programi njege od samog početka prvenstveno su prepoznati kao ženska profesija. Prvi su njegovatelji počeli brinuti o njihovim obiteljima i zajednicama (4). Žene su prirodno ušle u tu ulogu, posebno kada je većina muškaraca sudjelovala u ratovima. Povijest sestrinstva gotovo je isključivo bazirana na ženama unatoč činjenici da su već u četvrtom i petom stoljeću poslove medicinske sestre radili i muškarci. Društvo gleda žene kao skrbnike i stoga kao bolje medicinske sestre.

Feminizirano polje

Tijekom stoljeća ženske medicinske sestre pružale su njegu bolesnima. Boughn 2001. tvrdi da ženska njega ima meki dodir, toplu ruku i razumijevanje potreba pacijenata. Žene su postale sinonim za pružanje njege svojim najmilijima i zajednici (5). Sredinom devetnaestog stoljeća, osnivačica modernog sestrinstva Florence Nightingale, zadržala je uvjerenje da je sestrinstvo ženska profesija. Florence Nightingale vjerovala je da je svaka žena medicinska sestra i da su žene koje su ušle u program sestrinstva radile samo ono što je prirodno u njihovom ženskom biću. S ovim uvjerenjima, osnivačica suvremene njege nastavlja opisivati sestrinstvo kao isključivo ženski posao (6).

Tijekom desetljeća bilo je više razloga zašto su muškarci nisu željeli ući u feminiziranu zanimanja. U nekim slučajevima, muškarci vjeruju da ulazak u feminizirano polje predstavlja prijetnju njihovoj muškosti. Osim toga, muškarci se možda osjećaju manje vrijednima u očima svojih obitelji i vršnjaka birajući kao zanimanje toliko feminiziranu profesiju. Muškarci također ulaze rijetko u to zanimanje zbog niže plaće. Medicinski tehničari mogu biti stigmatizirani stereotipima povezanim s rodom, kao što su manja sposobnost skrbi i suosjećanja sa pacijentom. Neki muškarci mogu nadvladati takve negativne stereotipe, dok se većina ne može nositi sa takvim predrasudama. Rudman i suradnici (2012) studirali su takve predrasude te su otkrili da su muškarci koji

podržavaju emancipaciju žena naročito skloni izbjegavanju feminiziranih zanimanja. Važno je shvatiti i razumjeti zašto su muškarci tako slabo zastupljeni u sestrinstvu. Mali je postotak studenata koji biraju sestrinstvo, diplomirani medicinski tehničari često napuštaju ovu profesiju. Gotovo 7,5% novih medicinskih tehničara napušta medicinsku struku u roku od četiri godine. Programi sestričkih studija igraju značajnu ulogu u zadržavanju muških studenata za njegu.

Kako bi se povećao broj diplomiranih medicinskih tehničara, mnoge se stvari moraju promijeniti. Razvijanje fakulteta za sestrinstvo, promjena programa i veće angažiranje muških studenata moglo bi povećati njihov broj. Program fakulteta sestrinstva svakog dana podsjeća muškarca da je u manjini. Knjige, literatura kao i predavanja usmjerena su na studentice, ne studente.

Unatoč predviđenom rastu radnih mjesta u sestrinstvu te većim plaćama, muškarci i dalje nerado ulaze u ovo zanimanje. Ovaj će problem negativno utjecati na gospodarstvo, pogotovo sljedećih godina kada se očekuje veliki deficit medicinskih sestara. Kako bi se zadovoljile potrebe za radnom snagom, potrebna je veća stimulacija muškaraca u ovom feminiziranom polju.

Stereotipi

Muškarci u programima njege suočavaju se s negativnim stereotipima kao što su nesposobnost njege za pacijente ili čak dovođenje u pitanje njihove seksualne orijentacije. Muškarce se sudi po njihovom spolu i misli se da nisu sposobni brinuti za pacijente. Ove negativne oznake o muškarcima u njezi mogu utjecati na uspjeh studenata, ali isto tako na kvalitetu radnog odnosa sa svojim ženskim kolegicama, profesorima, mentorima, poslodavcima te ostalim suradnicima.

Istraživanje McKinlay i suradnika (7) pokazalo je kako su medicinski tehničari svjesni da je to samo mišljenje „drugih ljudi“, ne njihovo, ali su svjesni da ih društvo prepoznaje kao „drugacije“.

Muškarci su u programima skrbi prečesto korišteni samo za obavljanje „muških poslova“ kao npr. podizanje teške opreme ili teških pacijenata. Osim toga, muški se studenti često izdvajaju za obavljanje prakse, kao što je npr. vježba testiranja elektrokardiograma, jer mentori smatraju da je muškarcima pri-

hvatljivije skinuti majicu. Isto tako, pacijenti često odbijaju biti pregledani i njegovani kada je u pitanju medicinski tehničar. Postavlja se pitanje njihove seksualne orijentacije i možebitne seksualne nasrtljivosti. Sva ta negativna iskustva uzrok su odustajanja i napuštanja fakulteta ili posla.

Unatoč sve većem broju muškaraca u sestrinstvu i dalje postoje brojni stereotipi da je ono rodno specifično zanimanje utemeljeno na posebnim obrascima ponašanja koji su u skladu s društvenim očekivanjima prema ženama i da „njegovanje“ predstavlja produžetak tradicionalne ženske uloge (4). Uvriježeno je mišljenje kako je Florence Nightingale (1820.-1910.) začetnica modernog sestrinstva. Naime, smatrala je da zadatke medicinske sestre mogu obavljati isključivo osobe ženskog spola (1). Neka načela modernog sestrinstva sažeta su u osobinama koje je ona zahtijevala od svojih učenica koje su polazile njezine škole za obrazovanje medicinskih sestara – poštenje, točnost, pouzdanost, Također je zahtijevala od njih da budu uredne, tihe, vesele i strpljive. Upravo na ovim navedenim osobinama nastao je etički prototip medicinske sestre kao žene koja mora biti odgovorna, hrabra, požrtvovna, radišna, majčinski nježna i pokorna liječniku (1).

Cockerham smatra da je stereotip, odnosno model sestrinstva kojeg je razvijala Florence Nightingale osnova modela današnjeg sestrinstva. Njime je ovjekovječena žena u ulozi medicinske sestre, a medicinska sestra u ulozi žene (1). U sociološkoj znanosti kao glavne muške osobine navode se snaga, agresivnost, samokontrola, menadžerstvo, kompetitivnost, objektivnost, upornost, hrabrost i dominacija. Stoga u sestričkoj zajednici prevladava mišljenje da su za osobe muškog spola prikladnija radna mjesta na kojima je potrebno ulaganje većeg fizičkog napora, kao što su psihijatrija, kirurgija, anestezijska, operacijske dvorane, hitni bolnički prijem i slično, za razliku od recimo odjela pedijatrije i ginekologije.

Stereotipi unutar sestričke profesije

I unutar same zajednice postoje određeni stereotipi o sestrinstvu kao rodno određenoj profesiji. Naime, hrvatska krovna sestrička organizacija Hrvatska komora medicinskih sestara (HKMS) u svom nazivu ne spominje medicinske tehničare.

Logotip Hrvatske komore medicinskih sestara nježno je ljubičaste boje, a licenca

(odobrenje) za samostalan rad također je ljubičaste boje, kao i članske iskaznice. U svjetskim sestrijskim organizacijama danas postoje smjernice i/ili preporuke da se izbjegava upotreba tzv. spolno obojenih simbola (1).

Jezični stereotipi

U anglosaksonskom govornom području za muškog zaposlenika koristi se naziv muška medicinska sestra (male nurse). U Hrvatskom se jeziku koristi naziv medicinski tehničar. Ovaj se naziv još nije ustalio unutar društva pa se pacijenti medicinskim tehničarima često obraćaju s „brate“, „bolničaru“ ili „doktore“. I naziv same profesije – sestrištvo – rodno je vrlo određujući, tako da su medicinski tehničari koji studiraju na studiju sestrištva, učlanjeni u sestrijske strukovne organizacije.

Činjenica je da je u Hrvatskoj postotak muškaraca u sestrištvu znatno manji nego u razvijenim zemljama. Prema istraživanju

koje su proveli Roberto Licul i Stjepka Popović u Općoj bolnici Pula (6), može se zaključiti da strana istraživanja odgovaraju i situaciji u Hrvatskoj. Većina pacijenata preferira ženu u sestrištvu, a kao glavni razlog navodi se majčinski instinkt žene. Pozitivna je činjenica da ovakvo mišljenje dominira naročito među starijim generacijama, što znači da se među mladima takvi stereotipi polako ruše (6).

Zaštita te poštivanje prava, privatnosti te dostojanstva bolesnika, skrb, briga i njega, temelji su etike sestrištva. Ublažavanje boli te promicanje najveće moguće skrbi za bolesnike trebalo bi biti na prvom mjestu svima koji se odluče baviti ovim zanimanjem, neovisno o spolu (8).

ZAKLJUČAK

Brojne su kvalitete i sposobnosti muškaraca u sestrištvu. Zbog velike potrebe za medicinskim sestrama potrebno je pronaći način kako bi se privukao što veći broj muškaraca u tu profesiju. Potrebna je, također, reforma škola i fakulteta za sestrištvo koji su još uvijek previše prilagođeni ženama. Postojeća su društvena uvjerenja zastarjela te je došlo vrijeme za potpuno nadilaženje stereotipa s obzirom na to da je muškarac u sestrištvu postojao još od drevnih vremena. Temelji sestrištva baziraju se na njezi i brizi prema pacijentima te bi upravo ove dvije stvari trebale biti svima na prvom mjestu. Sve navedeno pokazuj da je potrebno povećati broja muškaraca u ovome poslu, za što je neophodno nizom aktivnosti (programom školovanja medicinskih sestara i tehničara ali i općim informiranjem građana) dovesti do „brisanja“ stereotipa koji trenutno vladaju o sestrijskoj struci.

LITERATURA

1. Učestalost muške populacije u sestrištvu kroz povijest i danas. Dostupno na URL adresi: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=274499 Datum pristupa: 2. kolovoza 2018.
2. Christensen M. Men in nursing: the early years, *J Nurs Educ Pract* 2017; 7(5), 94-104, ISSN 1925-4040
3. Dugac Ž., Horvat K. Službeno, praktično i elegantno: o uniformama sestara pomoćnica – medicinskih sestara od 1920-ih do 1940-ih godina u Hrvatskoj. *AMHA* 2013; 11(2), 251-274.
4. Licul R. Sestrištvo – ženska profesija, *J AHR* 2014; 5(9), 183-193.
5. Evans J. Men nurses: a historical and feminist perspective, *J Adv Nurs* 2004; 47(3), 234-242.
6. Licul R., Popović S. Stavovi pacijenta Opće bolnice Pula prema sestrištvu kao rodno/spolno obilježenoj profesiji, *Glas pulske bolnice*, 2016; 12(1), 7-14.
7. Matulić T. Identitet, profesija i etika sestrištva, *BS77*, 2007; 3, 727-744.